

Homoseksualiteit en de kerk

onder redactie van
Maarten van Loon
Henk Medema
Jan Mudde

Buijten & Schipperheijn *Motief*

in samenwerking met

praktijkcentrum
voor onderzoek en
dienstverlening
in de kerken

© 2019 Buijten & Schipperheijn *Motief* - Amsterdam

ISBN 978-94-6369-028-7

Omslagontwerp: Theresia Koelewijn

Inhoud

Woord vooraf	7
Homoseksualiteit en ethiek.....	9
<i>Ad de Bruijne</i>	
Bijbel, exegese en homoseksualiteit	22
<i>Jan Mudde</i>	
Homoseksuele verlangens... pas op voor de reductiereflex!	33
<i>Wolter Rose</i>	
Volledige aanvaarding van homoseksuelen benadrukt Gods liefde en trouw.....	47
<i>Robert Plomp</i>	
Hoe verwijst Jezus naar het ‘in den beginne’?	58
<i>Gerard den Hertog</i>	
Aanvaarding. Tot hoever gaat dat?.....	69
<i>Wim Dekker</i>	
Heilige kerk en veilige kerk – dilemma of polariteit?	79
<i>Jan Hoek</i>	
“Heer, hier ben ik”.....	93
<i>Margriet Kinderman</i>	
Kerk, kom uit de kast, beken kleur!	98
<i>John Lapré</i>	
“Het leven is lijden”	102
<i>Kristi Satjadibrata</i>	
“Wat zou Jezus ervan vinden?”	107
<i>Herman van Wijngaarden</i>	
Omwille van het Koninkrijk.....	117
<i>Ine Wildschut</i>	
Helder, liefdevol en persoonlijk	125
<i>Vier sprekers met elkaar in gesprek</i>	
<i>Geranne Tamminga</i>	
Wederkerig gesprek in de gemeente	139
<i>Gesprekshandreiking</i>	
<i>Hetty Pullen-Muis</i>	

Woord vooraf

Homoseksualiteit: dat is in de kerk niet zelden een polariserend thema. Gesprekken hierover verlopen moeizaam, praktijken zijn verschillend. Hoe kunnen wij elkaar vasthouden en vinden in het geloof dat we gezamenlijk belijden?

Homoseksuele broeders en zusters vragen zich vaak af of zij wel veilig zijn binnen de christelijke gemeente. Zowel zij die voor het celibaat kiezen als zij die een relatie van liefde en trouw aangaan, ervaren vaak afwijzing, onbegrip en eenzaamheid. En zowel homo- als heteroseksuele christenen hebben vaak te maken met een ik-gerichte cultuur, juist ook op seksueel en relationeel gebied.

In november 2018 werd rondom deze thematiek een studiedag georganiseerd in Nijkerk.¹ Deze dag, geïnitieerd door enkele auteurs en uitgeverij Buijten & Schipperheijn en georganiseerd door AKZ+ Weetwatjegeloof.nl, werd ingevuld door theologen, publicisten en pastores uit verschillende kerken, met verschillende visies op homoseksuele relaties in Bijbels licht. Wat hen echter bindt, is dezelfde fundamentele geloofsovertuiging: Jezus Christus is de gekruisigde en opgestane Heer. Biddend openen zij de Bijbel: ‘Spreek HEERE, want Uw knecht hoort’ – in het geloof dat we als hetero- en homoseksuelen de opdracht hebben elkaar lief te hebben, elkaars lasten te dragen en zo de wet van Christus te vervullen.

In deze bundel krijgen alle sprekers nogmaals de gelegenheid wat te zeggen: in de navolgende hoofdstukken zijn hun uitgewerkte bijdrages te vinden, waarin ze geprobeerd hebben de winst van de dag te

1 Voorafgaande aan de studiedag werd digitaal een bundeling van bijdragen gepubliceerd waarin sprekers en panelleden zichzelf en hun standpunt presenteerden aan de deelnemers. Dit digitale voorbereidingsmateriaal is nog steeds beschikbaar op internet en wel via de link www.weetwatjegeloof.nl/e-brochure/homoseksualiteitendekerk

verwerken. Ook de panelleden – ervaringsdeskundigen, want zelf homo of lesbienne – komen nogmaals aan het woord. Op de studiedag bevroegen zij de sprekers praktisch, pastoraal en theologisch vanuit hun persoonlijke ervaring. Zo ontstond een vruchtbaar en wezenlijk gesprek. Hun bijdrages zijn onmisbaar. Het gaat immers niet zozeer om een ‘kwestie’, maar wij ontmoeten elkaar als broers en zussen in het geloof, zoekend naar onze plek, naar veiligheid.

De bijdragen van de sprekers en panelleden worden nog aangevuld met drie andere bijdragen. Allereerst in de vorm van een interview met vier van de sprekers. Daarin gaat het vooral om de pastorale praktijk: hoe kunnen we in de gemeente op een goede manier met elkaar omgaan als er verschil van inzicht is, en als er in de praktijk verschillende keuzes worden gemaakt? Wolter Rose was zo vriendelijk een artikel te schrijven dat ingaat op een belangrijk aspect dat op de studiedag maar kort aan de orde kon komen. Het betreft de vraag of homoseksuele verlangens als zodanig zondig zijn. Ten slotte heeft het Praktijkcentrum van de NGK/GKv een gespreksmodule geschreven ten behoeve van het onderlinge gesprek in de gemeente.

Door het uitbrengen van deze bundel hopen we een aanzet te kunnen geven tot meer eenheid, verdieping van onze kennis, en meer wederzijds begrip. Bovenal hopen we elkaar aan te kunnen scherpen om heilig te leven en elkaar lief te hebben, tot eer van God.

De redactie

Maarten van Loon

Henk Medema

Jan Mudde

maart 2019

Homoseksualiteit en ethiek

Ad de Bruijne

Tijdens een van mijn kloosterretraites maakte ik mee dat Romeinen 1 gereciteerd werd. De dag ervoor had de monnik van dienst tijdens de middagmaaltijd Handelingen 28 voorgedragen. En na Handelingen 28 volgt nu eenmaal Romeinen 1. Een van mijn medegasten was een homoseksuele man die God zocht en Hem ook al gedeeltelijk had hervonden. Hij voelde zich pijnlijk diep geraakt en ervoer het als ongevoelig dat deze tekst zomaar werd gereciteerd zonder besef van wat deze woorden zouden kunnen doen met hoorders. Ook ik luisterde ernaar met een sterk gevoel van ongemak. Hoe komt dit over op iemand als hij?

Deze ervaring illustreert dat Romeinen 1 op het eerste gehoor een duidelijke en scherpe afwijzing bevat van gelijkgeslachtelijk seksueel verkeer. Het is dan ook begrijpelijk dat vanouds de meeste christenen de kwestie van homoseksualiteit beslecht achtten met een beroep op deze en dergelijke Schriftplaatsen. Het is evenzeer begrijpelijk dat die christenen die een meer aanvaardende houding voorstaan, zich veelal concentreren op dezelfde Bijbelteksten. Alleen proberen zij dan aan te tonen dat er bij nader inzien niet staat wat er lijkt te staan of dat je de betreffende teksten niet op vandaag moet toepassen. Zij stellen bijvoorbeeld dat de Bijbel niet spreekt over hedendaagse homoseksualiteit en dat er dus geen reden is om homoseksueel verkeer te verbieden.

Als christenen nadenken over homoseksualiteit, bezinnen zij zich dus meestal op de uitleg en toepassing van een aantal Bijbelpassages. Rond de uitleg en de toepassing van die Bijbelteksten lijkt echter inmiddels alles zo ongeveer gezegd. Toch bereiken wij elkaar niet en geraken christenen bij dit onderwerp steeds meer in een patstelling. Langzaam worden opvattingen en praktijk ruimer, maar vaak zijn daarbij vooral het cultureel-maatschappelijke klimaat en verschuivende accenten in

de geloofsbeleving bepalend. Diezelfde invloeden maken dat christenen met uiteenlopende standpunten over homoseksualiteit elkaar meer dan vroeger ruimte geven. Maar nieuwe inhoudelijke overtuiging en overeenstemming ontwikkelen zich nauwelijks.

Volgens mij is deze exegetisch-hermeneutische aanvieligroute minder gelukkig. Zij verwaarloost het feit dat de vragen rond homoseksualiteit ook ethische vragen zijn. Ethiek is iets anders dan Bijbelteksten uitleggen en al dan niet van toepassing verklaren. Willen wij als christenen vandaag verder komen in het gesprek over homoseksualiteit, dan doen we er goed aan ook te zoeken naar een echt ethische invalshoek. Zonder volledig te kunnen zijn, noem ik enkele aandachtspunten daarbij.

1. Eerste persoon en derde persoon

De Engelse ethicus Oliver O'Donovan maakt onderscheid tussen de ethiek van de eerste persoon en de ethiek van de derde persoon. Dat onderscheid is behulpzaam bij het ethisch gesprek over homoseksualiteit. Dat maak ik duidelijk met het voorbeeld van een ander ethisch probleem. Stel dat een kinderloos bevriend stel je vraagt om met hen mee te denken of in hun situatie ivf verantwoord is tegenover God. En dat jouw reactie dan is: "Daar ga ik niet op in, maar wat jullie ook doen, God aanvaardt je en ik ook." Dat is natuurlijk fijn en geeft ruimte, maar intussen laat je hen met hun vraag wel aan zichzelf over. Zij staan zelf voor een ethische keuze waar jij niet voor staat. Voor hen is het een vraag in de eerste persoon: welke stap moeten wij op dit moment van onze levensweg zetten? De vraag in de eerste persoon waar jij voor staat is een andere: hoe moet ik omgaan met de ethische keuze die zij eventueel maken? Dat is ook een belangrijke vraag, maar als je het daarbij laat denk je niet mee over de vraag die voor hen urgent is en die ze jou voorleggen. Die benader je als alleen *hun* probleem. Ten opzichte van hun vraag trek je je terug op het perspectief van de derde persoon. Ook in het kerkelijk gesprek over homoseksualiteit domineert steeds meer zo'n ethiek van de derde persoon. Hoe moeten wij omgaan met homo's en lesbiennes die voor een relatie kiezen? Hoeveel pastorale ruimte geven we? En hoe kunnen we elkaar blijven aanvaarden als we hierbij verschillend denken en doen? Steeds minder denken we mee over de ethische vraag in de eerste persoon waarvoor homo's zelf staan. Daarmee laten we hen ten diepste alleen. Als gevolg daarvan omzeilen

homo's en lesbiennes ook zelf gemakkelijker die ethische vraag in de eerste persoon: "God en de kerk aanvaarden ons wat we ook doen. Dus maakt het kennelijk ook niet zoveel uit wat we doen."

Dat de ethiek van de derde persoon de ethiek van de eerste persoon verdringt, heeft meerdere oorzaken. Een daarvan is de al genoemde beperking van ethiek tot de uitleg en toepassing van Bijbelteksten. Vroeger leek dat prima te werken. We gingen ervan uit dat je exegetisch eenduidig kon vaststellen wat in de 'homoteksten' staat en dat je vervolgens via overtuigende redeneerstappen conclusies kon trekken die iedereen onderschreef. Zo is het ook een tijdje geweest onder gereformeerde en evangelische christenen. Dat kon mede doordat wij allemaal afgingen op dezelfde theologische autoriteiten en kerkelijk leiders. Maar inmiddels overspoelt ons een stortvloed van alternatieve exeges en redeneerstappen met andere uitkomsten. Iedereen shopt zijn eigen zegslieden en autoriteiten bij elkaar en bereikt die conclusie die hem of haar overtuigend lijkt, aanspreekt of gewoon het beste uitkomt. Dat leidt tot een vergaande relativering en pluralisering, waarin het samen op denken in dienst van de ethiek van de eerste persoon steeds minder oplevert. Uiteindelijk weten we niet beter te doen dan elkaars visies en keuzes maar naast elkaar te respecteren en te verdragen. Daarmee gaan we over naar de derde persoon. Hierin lijkt de ethiek in de kerk steeds meer op die in onze liberale westerse samenleving. Met argumenten elkaar overtuigen lukt vaak niet meer. Als gevolg daarvan worden iemands keuzes – ethiek in de eerste persoon – ieders eigen verantwoordelijkheid in de privésfeer. De vraag die ons in het samenleven vooral bezighoudt wordt hoe je positief en zorgvuldig met al die verschillende keuzen omgaat en de vrede bewaart – ethiek in de derde persoon.

Als we ons desondanks toch blijven concentreren op het exegetisch-hermeneutische debat over de 'homoteksten' versterken we onbedoeld dit mechanisme. Ik pleit ervoor dat debat een poosje te staken en te zoeken naar een bredere aanvliegrouete. Alleen zo'n bredere christelijk-ethische bezinning kan de gestrande ethiek-in-de-eerste-persoon weer vlottrekken, ook rond homoseksualiteit.

Als ik dit zo schrijf, moet ik ook eerlijk een andere consequentie van die ethiek van de eerste persoon onder ogen zien. Ook als kerkelijke bezinning nog wel plaatsvindt in het perspectief van de eerste persoon,

wordt vaak onvoldoende recht gedaan aan het feit dat alleen homo's zelf echt voor die vraag in de eerste persoon staan en dat dit voor anderen slechts indirect en in afgeleide zin het geval is. Dat betekent ook dat primair homo's zelf die vraag moeten beantwoorden en dus ook in de bezinning betrokken moeten zijn en zelfs voorop moeten gaan. In plaats daarvan heeft de kerk die vraag vaak al beantwoord voordat ze die primaire verantwoordelijkheid van homo's zelf heeft gehonoreerd. Er is vóór hen en over hen gedacht, maar veel te weinig naar hen zelf geluisterd en van hen zelf geleerd.

Na wat ik boven schreef, zal duidelijk zijn dat ik dit niet bedoel op de manier van de (post-)moderne liberale ethiek, waarin ethische keuzes jouw privézaak zijn waarmee een ander zich niet mag bemoeien. In de kerk vormen we een gemeenschap waarin we aan elkaar verbonden zijn. Daarbij hoort dat je bij moeilijke keuzes waarvoor je staat, advies vraagt aan medechristenen en ook rekent met de gaven en zelfs met vormen van geestelijk gezag die God aan anderen in de christelijke gemeente geeft. Maar toch mag dat volgens het Nieuwe Testament niet wegnemen dat iedere gelovige zelf verantwoordelijk is en zelf in christelijke vrijheid antwoord moet geven aan God, ook in de ethische stappen die hij zet.

2. De ethische vraag in de eerste persoon

Wat is de ethische vraag in de eerste persoon waar homo's en lesbiennes voor staan? Naar mijn mening hebben wij als confessionele en evangelische christenen elkaar en vooral onze homoseksuele broers en zussen op dit punt jarenlang een smal zijweggetje in gejaagd. We zijn onmiddellijk afgevlogen op de vraag of seks in hun situatie wel of niet mag. Dat heeft twee oorzaken. In de eerste plaats onze biblicistische inslag, die maakte dat we van de Bijbel een rechtstreeks antwoord verwachtten op de vragen waar homo's vandaag voor staan. Dat deed alle aandacht uitgaan naar de zogenaamde 'homoteksten', waarover we tot op vandaag exegetische en hermeneutische veldslagen voeren. Ontegengesteld wijst de Schrift in de betreffende teksten bepaalde seksuele gedragingen af. Onze focus op deze teksten bracht daardoor automatisch de focus op seks met zich mee. In de tweede plaats weerspiegelt de eenzijdige kerkelijke nadruk op seks een vergelijkbare eenzijdigheid in onze laatmoderne samenleving. Sinds de negentiende eeuw zijn

menselijke relaties steeds verder geseksualiseerd. De postmoderne filosoof Foucault heeft laten zien dat een verzamelconcept als ‘seksualiteit’ dat we vandaag vanzelfsprekend hanteren, pas in de negentiende eeuw ontstond. En sinds die tijd zijn we dat nieuwe fenomeen ‘seksualiteit’ als westerse mensen ook steeds meer gaan beschouwen als een van onze diepste identiteitskenmerken. Als christenen zijn we daarin volop meegegaan, zelfs zonder te beseffen hoezeer we daarbij beïnvloed werden door de moderniteit. De daarmee samenhangende eenzijdige focus op de plaats van seks in het leven van homo’s zou weleens een stukje orthodoxe wereldgelijkvormigheid kunnen betekenen, zowel bij tegenstanders als bij voorstanders van seksueel verkeer tussen homo’s. Wie de ethische vraag in de eerste persoon waar homo’s en lesbiennes voor staan concentreert op de kwestie-‘seks – ja of nee’ reduceert hen tot hun seksuele keuzes.

Hoe ziet de ethische vraag in de eerste persoon voor homo’s en lesbiennes er dan wel uit? Ik formuleer de vraag eerst en licht haar dan toe. Volgens mij staan homo’s en lesbiennes voor deze kernvraag: *wie mag ik met mijn homoseksuele gerichtheid zijn en worden in Christus en hoe kan ik die homoseksuele gerichtheid vruchtbaar maken op weg naar zijn Koninkrijk?* Ik noem enkele punten ter toelichting.

- a. Allereerst stel ik voorop dat ik deze ethische vraag niet speciaal met het oog op homoseksualiteit zo formuleer. Soms wordt gesteld dat je niet mag spreken van een homoseksuele identiteit omdat onze identiteit in Christus ligt. Als de vraag zo bedoeld was, zou ik daarmee al bij voorbaat een bepaalde richting wijzen. Maar ik meen juist dat we in onze tijd wel degelijk moeten spreken van een ‘homoseksuele identiteit’. Dat christenen hun eigenlijke identiteit in Christus vinden, betekent niet dat zij daarnaast niet ook ‘secundaire identiteiten’ hebben.

Dat ik de vraag zo stel, heeft dus niet speciaal met het onderwerp homoseksualiteit te maken. Zo past het in beginsel bij elk ethisch thema. Bijvoorbeeld bij het eerdergenoemde thema ivf zou de vraag worden: *wie mogen wij – met ons tot nu toe kinderloos blijven – zijn en worden in Christus en hoe kunnen we die kinderloosheid-tot-nu-toe vruchtbaar maken op weg naar zijn Koninkrijk?* In de christelijke ethiek gaat het God volgens het Nieuwe Testament om twee dingen: dat wij zelf steeds meer in Christus ingroeien en zijn beeld vertonen

én dat wij met alle dimensies van het geschapen leven zo omgaan dat we zoveel mogelijk recht doen aan hun bestemming. Ethische normen ('wat moet?', 'wat mag niet?') die God eventueel daarbij geeft, zijn geen losse flodders die je klakkeloos moet opvolgen. Ze staan in dienst van deze twee doelen en je moet ze daarvan nooit losmaken.

- b. Deze invulling van de ethische vraag in de eerste persoon is eerst en vooral positief. Homoseksualiteit geldt hierbij niet van meet af aan als een probleem, een gebrokenheid, of een lastige kwestie. Het is iets wat mensen van God in handen krijgen om daarmee iets moois te doen in dienst van God en zijn rijk. Daarover nadenken is breder dan de beperkte vraag die tot nu toe het gesprek domineert, namelijk of seks wel of niet mag. Pas nadat we eerst positief, creatief en breed hebben nagedacht over homoseksualiteit als gave staat ook de vraag op de goede plaats in hoeverre daarin eventueel ruimte is voor seks.
- c. De vraag zo formuleren maakt duidelijk dat de Bijbel ons op dit punt geen kant-en-klaar antwoord geeft. Als dit al het geval zou zijn bij de beperkte vraag of seks wel of niet mag, dan bij deze bredere en fundamentele vraag zeker niet. Nergens lees je in de Bijbel over homoseksualiteit als gave en komt aan de orde hoe je die vruchtbaar kunt maken voor Gods Koninkrijk. Dat is een nieuwe vraag waarop de Bijbel geen rechtstreeks antwoord geeft, zoals dat bij veel ethische kwesties het geval is. Zij vergt een bredere aanvliegroute. In dit opzicht lijkt de ethiek rond homoseksualiteit daadwerkelijk op de ethiek rond ivf. Ook ivf vormt een moderne ethische uitdaging die in de tijd van de Bijbel niet op dezelfde manier bestond, al zegt de Bijbel zeker iets over thema's die ermee verbonden zijn, zoals kinderloosheid en vruchtbaarheid.

Er zijn sterke aanwijzingen dat in de zelfverving van moderne homo's iets unieks en nieuws meekomt wat in de tijd van de Bijbel niet op dezelfde manier bestond. Juist daardoor kunnen hedendaagse homo's moeilijk anders dan hun oriëntatie verbinden met hun persoonsidentiteit. Dat is anders dan vroeger. Bovendien beleven zowel hetero's als homo's een affectieve liefdesrelatie als haast onmisbaar om je individualiteit te verwerkelijken en jezelf te zijn. En sinds de romantisering van seksualiteit hoort seksuele vervulling daar voor

het besef van de meesten onlosmakelijk bij. Dat verklaart bijvoorbeeld waarom het voor het gros van de mensen met een homoseksuele oriëntatie vandaag anders dan vroeger onvoorstelbaar is om te moeten leven in een heterohuwelijk. In vroeger eeuwen en in andere culturen gebeurde en gebeurt dat juist vaak, maar voor moderne westerse mensen – ook voor westerse christenen – leidt dat meestal tot innerlijke spanningen en conflicten die niet uit te houden zijn. Er zijn veel levensverhalen van hedendaagse oudere homo's en lesbiennes die dat laten zien. Het illustreert dat de vraag hoe je jezelf met die hedendaagse homoseksuele zelfervaring mag kennen voor Gods aangezicht en hoe je daarmee op weg kunt gaan naar Gods Koninkrijk echt een nieuwe vraag is waarop de Bijbel niet rechtstreeks ingaat. Dat neemt niet weg dat – evenals bij ivf – de Bijbel wel veel zegt over aspecten die met die vraag verband houden.

3. Een bredere ethische aanvieligroute

Die nieuwe vraag vergt dus een bredere ethische aanvieligroute dan de gebruikelijke concentratie op de homoteksten. Je komt alleen verder als je het hele arsenaal van de christelijke ethiek aanspreekt. Daarom ben ik ook niet enthousiast over sommige alternatieven voor onze gebruikelijke exegetische aanvieligroute, die inmiddels geopperd zijn. Vergeleken met dat klassieke ethische arsenaal vind ik ze vaak beperkt en simplistisch. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer christenen ethische vragen denken te kunnen beantwoorden via geïsoleerde Bijbelse motto's, zoals 'de liefde', of 'een mens hoeft niet alleen te blijven', of 'God wil dat je gelukkig wordt'. Liever put ik uit de brede ethische insteek die de kerk tot ongeveer de twintigste eeuw in de praktijk heeft gebracht. Daarbij bestond christelijk-ethische bezinning uit een samenspel van drie invalshoeken.

- a. De belangrijkste invalshoek is die van ons karakter. Gods grote doel met ons is dat we Jezus' beeld en zo Gods glorie weerspiegelen. Wat houdt je in jouw situatie dicht bij Jezus en bevordert dat je naar Hem toegroeit? Welke eigenschappen of deugden horen bij het beeld van Jezus? Welke concrete keuzes helpen die eigenschappen te ontwikkelen en welke doen daaraan afbreuk?
- b. De tweede invalshoek is die van Gods werken. Schepping, geschiedenis, komend Koninkrijk en alles daarbinnen heeft God ontwor-

pen met een eigen karakter, bedoeling en bestemming. Hoe ga jij met dat alles zo om dat je zijn bedoeling zoveel mogelijk recht doet? Maar heeft God dan ook de moderne homoseksuele oriëntatie en zelfervaring gemaakt met een eigen karakter en bestemming? Wie alleen vanuit de schepping denkt, ziet deze waarschijnlijk als gebrokenheid die pas na de zondeval ontstaan is. Hoewel dat een gangbare benadering is, is het ook een hulpconstructie die wij zelf bedacht hebben. Nergens zegt de Bijbel dat je zo tegen homoseksualiteit moet aankijken. Maar ook als we die gangbare christelijke opvatting van homoseksualiteit als gebrokenheid overnemen, leert de Bijbel ons om niet alleen vanuit de schepping te denken maar ook vanuit het komende Koninkrijk. Dan kan iets wat gebrokenheid lijkt en zelfs lijden met zich meebrengt, alsnog een eigen positieve betekenis en bestemming ontvangen. De Bijbel laat dat bijvoorbeeld zien voor ongetrouwd zijn, kinderloos blijven of moeten leven als eunuch. In navolging van anderen stel ik voor zo ook aan te kijken tegen homoseksualiteit.

Alleen, hoe weet je dan wat de betekenis en bestemming van homoseksualiteit zou kunnen zijn? De moderne homoseksuele zelfervaring komt immers in de Bijbel niet voor. Dat is waar, maar op allerlei dimensies die in die homoseksuele zelfervaring samenkomen, valt wel degelijk Bijbels licht. Daarbij gaat het om dimensies als man-zijn en vrouw-zijn, huwelijk en ongehuwd zijn, erotisch verlangen, seksuele eenwording, liefde, vriendschap, natuurlijke en geestelijke familieverbondenheid, lichamelijke, intimiteit. Rond elk daarvan kun je de volgende vraag onder ogen zien: wat zijn de betekenis en de bestemming van dit stukje werkelijkheid in het perspectief van Gods schepping en van zijn Koninkrijk? Zo ontstaan bouwsteentjes om een visie te vormen over de manier waarop je je homoseksualiteit zo goed mogelijk kunt inzetten in dienst van Gods Koninkrijk.

Het gaat mij in deze bijdrage niet zozeer om het propageren van een conclusie op dat punt. Ik wil vooral een bredere ethische benadering van de vragen rond homoseksualiteit bepleiten. Toch wil ik wel open zijn over de uitkomst waar deze benadering mij zelf tot nu toe heeft geleid. Mijns inziens daagt de moderne homoseksuele zelfervaring homo's (en hetero's) uit tot het vormen van een veelkleurig palet van

oude en nieuwe gemeenschapsstructuren en relatievormen. Daarbij reken ik nadrukkelijk ook intieme affectieve vriendschappen van twee homo's of lesbiennes onderling, eventueel in de vorm van een partnerschapsverbond. Anders dan enkele jaren geleden zie ik zulke relaties niet meer alleen als een compromis maar als een positieve mogelijkheid om je homoseksualiteit vruchtbaar te maken in dienst van het Koninkrijk. Tegelijk kan ik het verhaal van Gods werk tussen schepping en Koninkrijk niet anders lezen dan dat het huwelijksverbond en de seksuele eenwording die daarvoor kenmerkend is, ook op weg naar het Koninkrijk nog altijd intrinsiek samenhangen met de tweeheid van man en vrouw. Volgens mij kan alleen de unieke werkelijke seksuele eenwording tussen man en vrouw de functie vervullen die Paulus daaraan in Efeziërs 5 verbindt, namelijk verwijzen naar de eenheid tussen Christus en de gemeente. Maar ik weet van mezelf hoeveel wikken en wegen met deze conclusies gepaard gaat. Daarom kan ik me goed voorstellen dat sommige christenen het anders zien. Willen we over zo'n verschil met elkaar in een echt ethisch gesprek komen, dan moeten we volgens mij vooral doorspreken over het soort thema's dat ik in het voorgaande aanroerde, en niet alleen over de gebruikelijke homoteksten.

- c. De derde invalshoek die de kerk vanouds inzette bij ethische bezinning is die van concrete normen of richtlijnen die direct of indirect onze omgang met een stukje werkelijkheid sturen. Zulke normen vind je in de Bijbel maar soms ook in andere bronnen. In dit verband doen ook de zogenaamde homoteksten wat mij betreft volop mee, als we maar bedenken dat de Bijbel behalve die teksten meer concrete richtlijnen bevat die van belang zijn in de bezinning op homoseksualiteit.

Aan deze drie traditionele invalshoeken voor de christelijke ethiek voegde de moderniteit er één toe, namelijk de historische dimensie. Wij zijn nog onderweg in de geschiedenis van een zuchtende gevallen wereld. Christelijke ethiek betekent niet dat je de ideale stap zoekt die past in de ideale wereld van straks. Het gaat erom dat je vooruitkijkt naar die wereld van straks en in dat licht de best passende stap zoekt voor dit moment van je reis door de nog gebroken wereld. Die best mogelijke stap is die stap die ons hier en nu dichterbij brengt bij het beeld van Jezus en bij Gods bestemming voor al die stukjes werkelijkheid die